

SOMORJAI ÁDÁM OSB

MINDSZENTY-LEVELEK A BOSTONI KENNEDY-KÖNYVTÁRBAN

Mindszenty József bíboros hercegprímás az amerikai követségen való tartózkodása alatt¹ 22 levelet írt John Fritzgerald Kennedy elnökhöz.² Ezeket a leveleket a washingtoni külügyminisztérium három levéltári fondjában őrzött példányok alapján magyar fordításban is olvashatjuk.³ 2011. januárjában figyeltünk fel arra, hogy az első hosszabb, 1961. január 12-én kelt Mindszenty-levél és Kennedy elnök 1961. február 10-én kelt írásos válasza a Kennedy-Könyvtár internetes honlapján is tanulmányozható, faksimilében.⁴ A Kennedy-Könyvtárban személyes kutatóúton⁵ a következő kérdések tisztázását reméltük:

1. Hány Mindszenty-levél érkezett be a Fehér Háza?
2. Van-e olyan Mindszenty-levél, amelyet idáig nem ismertünk?
3. Miért csak egy levél került föl az internetes honlapra?
4. A faksimilében közölt példányon Mindszenty bíboros aláírása miért kezdődik feketével, hogy aztán kézzel folytatódjék?

Kutatásunk eredménye egyrészt negatív: nem fényképezhettük le az eredetiket. Az eredetiek ugyanis csak részben vannak meg a Kennedy-Könyvtár állományában, nagyobb részük nincs ott. Továbbá: nincs új dokumentum, amely a Mindszenty-kutatás szempontjából lényeges volna: sem újabb Mindszenty-levél nem került elő (annyit állapíthattunk meg, hogy az általunk ismert és Mindszenty bíboros által megírt levelek nem mindegyike került át a Fehér Ház Nemzetbiztonsági Hivatalába és csak egyetlen levél az elnök személyes hivatalába)⁶ –, csak egy-két eddig ismeretlen State Department-emlékeztető került elő, s nem találtunk továbbvezető információra, utalásra.

1 1956. november 4. – 1971. szeptember 28.

2 Megválasztása 1960. novemberében, hivatalba lépett 1961. január 20-án, meggyilkolták 1963. november 22-én.

3 Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor, *Szeizmográf a Szabadság téren. Mindszenty bíboros levelezése az USA elnökeivel és külügyminisztereivel, 1956–1971*, Budapest 2010. 108–216.

4 www.jfklibrary.org (Research, Mindszenty, Hungary), lásd rövid közlésünket: Somorjai Ádám–Zinner Tibor, *Mindszenty bíboros hercegprímás levelei Kennedy elnökhöz, 1960–1963*, <http://regnumportal.hu/node/626> (2011. február 7.). – A Kennedy Könyvtár a Nemzeti Levéltár egyik kihelyezett intézménye, csakúgy, mint a többi amerikai elnöki könyvtár.

5 A kutatás az MTA Társadalomkutató Intézet segítségével történt, munkatársai, Peres Szilvia és Kiss Nóra személyesen végezték a fényképezést. Ezúton köszönöm meg a Társadalomkutató Intézet igazgatójának, Dr. Balogh Margitnak, hogy a terv realizálásában hathatósan segített.

6 President's Office Files (POF) – ezek az iratok eredetileg bekerültek az elnök irodájába, lásd alább.

Ami továbbvezethet, az a State Department beérkező emlékeztetőin a kézírásos bejegyzések, ezek azonban a hivatali ügyintézésre források, nem a Mindszenty-levelek írójára.

A kutatás eredménye ugyanakkor pozitív: amit lefotózhattunk, az az eredetikről készített fénymásolatok voltak, mint reference copy-k. Az eredetikről lehet kérni digitális felvételt, amely a levelezés költségén túl oldalanként 26 dollárba kerül. Bár – eltérően a State Department három fondjában őrzött példányoktól, ezeken a fénymásolatokon mind rajta volt Mindszenty bíboros kézzel írt aláírása –, nem sikerült megtekinteni az eredeti levelek aláírását, csak a másolatokét, így azt sem, hogy milyen színű tintával írta azokat alá.

A Mindszenty-anyagot tartalmazó három Hungary-mappa reference-copyjai 331 oldalt tesznek ki, ebben kb. egyharmad rész Mindszenty, a többi a vonatkozó magyar anyag, amely alatt értendő pl. a magyar kormánytényezőkkel való kapcsolattartás dokumentációja, U Thant ENSZ-főtítkár magyarországi meghívásának részletei, az ENSZ magyarkérdéssel kapcsolatos dokumentációja (így a New Yorki USA-misszióval való kapcsolattartás), vagy egyes amerikai magyar szervezetekkel való elnöki kapcsolattartás dokumentumai, stb.

Jelen beszámolóban nem térünk ki a köztörténeti anyag értékelésére, csak annyit jegyzünk meg, hogy benyomásunk szerint az amerikai elnöki hivatal – amelyben itt értelemszerűen az 1961–1963 közötti három esztendő értendő – értékes forrás lehet a magyarországi köztörténet kutatására, mert itt találkoznak a különböző amerikai minisztériumok és kormányhivatalok dokumentumai, és innen lehet kiindulni a washingtoni Nemzeti Levéltár (NARA) anyagának további kutatására, így eminensen a Department of State,⁷ a külügyminisztérium anyagára. Ami más szavakkal azt jelenti, hogy minden esetben érdemes megnézni az elnöki könyvtárak (levéltárak) állományát,⁸ hogy további ösztönzést adjon a munkához, hiszen itt áttekinthető mennyiségben található a fontosabb témakörök dokumentációja, míg a Department of State különböző hivatalainak fondjaiban túl sok dokumentumot találunk egyszerre, ami elvelezhető a kedvet a további tájékozódástól.

Kifejezetten Mindszenty-anyagot két levéltári őrzési egység alatt találtunk. Az egyiket a President's Office Files (POF) fondban, Countries rovatban, Hungary címszó alatt. Ez a tulajdonképpeni és szűk értelemben vett Kennedy-levéltár, ez került fel az intézet honlapjára. Célunk, hogy az eredeti lapot megtekinthessük, elértük, azon az áron, hogy inosztálni kellett és meg kellett indokolni, miért akarjuk látni: Mindszenty aláírása az internetes fakszimile példány alapján feketével kezdődik és késsel folytatódik. Amikor ezt és csakis ezt kihozták, ezt az egyetlenegy oldalt úgy nézhettük meg, hogy a levéltáros kezében tartotta, maga is tanulmányozta és kommentálta. A levéltáros véleménye szerint valószínűbb, hogy a fekete toll fogyott ki, nem cseréltették ki vele a tollat, hogy kék legyen az aláírás. Annyit tudtunk megállapítani még, hogy minden egyes eredeti külön gyűjtőlapban van, amely nem teljesen zárt, hanem az amerikai levéltári

7 Az amerikai külügyminisztérium elnevezésére a hivatalosabb a „Department of State”, a kevésbé hivatalos, de még gyakoribb, az a „State Department”.

8 Az elnöki könyvtárak (levéltárak) az Egyesült Államok egész területén, különböző államokban találhatóak. Első információ található a Nemzeti Levéltár, a National Archives honlapján: www.archives.gov. Mindszenty bíboros további három hivatalban lévő elnökhöz írt (zárójelben a megfelelő elnöki levéltár): Dwight D. Eisenhower (Abilene, Kansas), Lyndon B. Johnson (Austin, Texas), Richard M. Nixon (Linda Yorba, Los Angeles külvárosa, Kalifornia).

gyakorlat szerint összehajtható és a dobozban a megfelelő helyre rakható, tetején egy címke, amely utal a tartalomra. – A dossziében őrzött (melyből három is van), iratgyűjtőbe és laponként nylonfóliába illesztett katalógus leírás szerint ebben a fájlban nem található több, mint az internetes oldalon.

A másik Mindszenty-dokumentációt az ú.n. National Security Files (NSF) dobozaiban, nem a National Security Adviser – McGeorge Bundy,⁹ ill. más fontosabb tisztségviselők (Ralph A. Dungan,¹⁰ Walt W. Rostow,¹¹ William H. Brubeck¹²) anyagai között találtuk, amelyek az amerikai bel- és külügyek, valamint biztonsági ügyekre vonatkozóan tartalmaznak információkat, hanem ismét az országok, esetünkben a Hungary rovatban talált dokumentumok között, mint fentebb említettük, két mappában-folderben, az egyik 1961–1962, a másik 1963 év hozadéka. Ezeknek eredetijét nem is tudták volna kihozni, mert nincsenek a Kennedy-Könyvtárban. Benyomásunk ezzel kapcsolatban – amelyben az ügyeletes levéltáros közlésére támaszkodunk, lévén, hogy szerinte az eredetik nincsenek itt és nem tudja, hol találhatóak – az, hogy az eredetiket nem szegmentálják elnöki adminisztrációként és levéltárként, az egyes elnöki levéltárak csak reference copyt kapnak, a levéltáros számára ismeretlen helyen tartják az eredetiket, innen értelmezhető az az információ, hogy az eredetiről kért digitális másolat ára olyan borsos.

Ezen túl itt is mint a Department of State dokumentumaiban, feltűnt, hogy az egyes dokumentumok több hivatalhoz is eljutnak. Az elnöki levéltár példányain szintén tanulmányozható hivatalonként, többször pedig személyenként is a több mint tucatnyi hivatalt vagy személyt felsoroló lista, hogy az egyes iratokból ki kapott példányt. Ez a körülmény számunkra azt jelenti, hogy nehéz felderíteni a mindenkori eredeti példányok őrzési helyét, hiszen már az iratok beérkezésekor, különböző technikákkal, azonnal sokszorosították azokat, az egyes iratokra pedig hivatalonként géppel vagy kézzel írtak az ügyintézésre vonatkozó információkat.

A következő táblázatos összeállításon szemléltetjük a beérkezett levelek útjának rekonstrukciós kísérletét: a budapesti követségen megírt levélből egy hivatali példány általában megőrzésre került, a State Departmentben a Kelet-európai Hivatal és a Központi Hivatalok fájljaiban is, van, ahol, mindkettőben, ha továbbkerült a Fehér Házba, ott a Nemzetbiztonsági Hivatalban fogadták és volt, amelyet látott az Elnöki Iroda is, az elnöki irodán található példányon utólagos bejegyzés szerint az 1961. január 12-én kelt levelet, amelyre az Elnök választ adott, maga az Elnök is megtekintette.

9 McGeorge Bundy (1919–1996), Kennedy és Johnson elnök nemzetbiztonsági tanácsadója 1960–1966, ezt követően a Ford Alapítvány elnöke. Elsősorban a vietnami háború eszkalációja fűződik nevéhez.

10 Ralph Anthony Dungan (1923–), amerikai diplomata, kormányhivatalnok 1961–1964 között az elnök asszisztense (Special Assistant to the President), majd chilei nagykövet.

11 Walt Whitman Rostow (1916–2003), 1961-ben az elnök helyettes nemzetbiztonsági tanácsadója, ezt követően a State Departmentben a politikai tervezőtanács vezetője 1966-ig.

12 William Hurst Brubeck (1920–), amerikai diplomata, Harvard egyetemen végzett, Kennedy elnök választási kampányának igazgatóhelyettese, 1961-ben a State Department helyettes külügyminiszterének különleges tanácsadója (Special Assistant to the Under Secretary of the U. S. State Department).

KIMUTATÁS A MINDSZENTY-KENNEDY LEVELEZÉSÉRŐL

Budapesti Követség fondja (BP) – *Leírása:* National Archives and Records Administration (NARA), State Department, Record Group 84, Budapest Mission [vagy: Post] Files: Lot 75 F 163, Classified and unclassified files relating to Cardinal Mindszenty, 1956–1972, maintained by the Mission in Budapest, 6 doboz, ebből a 1. és 2. dobozok.

Kelet-Európai Hivatal fondja (EE) – *Leírása:* NARA, Record Group 59, General Records of the Department of State, 1789–2002, Office of the Eastern European Affairs, 12 doboz, ebből a 10–11. dobozok.

Központi Hivatalok fondja (CF) – *Leírása:* NARA, Record Group 59, Central Files
 – 1963. január végéig 864.413 (Religion in Hungary) 1960–1963: 2681. sz. doboz.
 – 1963. február elejétől új jelzetek. Sokat találtunk a következő leírású fondban: SOC 12-1 HUNG (Churches in Hungary), 1963: Central Files, 4209. sz. doboz. Viszonylag keveset találtunk a „POL HUNG-US” és „POL US-HUNG” dobozokban.

Kennedy-Könyvtár (JFKL)

POF fond – *Leírása:* JFKL, President’s Office Files, Countries, Hungary, 118. sz. doboz, 15. ő. e.

NSF fond – *Leírása:* JFKL, National Security Files, Countries, Hungary, 105A sz. doboz

	State Department Washington (College Park) Boston			JFKL		
1960						
1. november 4. után Mindszenty bíboros gratulál Kennedy elnöknek	BP	EE	-			-
1961						
2. január 12. Mindszenty bíboros levele Kennedy elnökhöz www.jfklibrary.org/Asset-Viewer/Archives/JFKPOF-118-015.aspx	BP	EE	CF	NSF	POF	
3. február 10. John F. Kennedy elnök levele Mindszenty bíboroshoz www.jfklibrary.org/Asset-Viewer/Archives/JFKPOF-118-015.aspx	BP	EE	CF	NSF	POF	
4. március 13. Mindszenty bíboros levele Kennedy elnökhöz	BP	-	CF	NSF		
5. május 24. Mindszenty bíboros levele Kennedy elnökhöz	BP	EE	-	NSF		
6. augusztus 10. Mindszenty bíboros levele Kennedy elnökhöz	BP	-	CF	NSF		

7. október 5. előtt, Távirat/Levél Mindszenty bíborostól Kennedy elnökhöz	BP	-	-	-	
8. december 7. Mindszenty bíboros levele Kennedy elnökhöz	BP	EE	-	NSF	
9. december 21. Mindszenty bíboros levele Kennedy elnökhöz	BP	-	-	-	
1962					
10. február 22. Távirat Mindszenty bíborostól Kennedy elnökhöz	BP	EE	CF	NSF	
11. május 21. Mindszenty bíboros levele Kennedy elnökhöz	BP	EE	CF	NSF	
12. szeptember 28. Mindszenty bíboros levele Kennedy elnökhöz	BP	EE	-	NSF	
13. november 6. Távirat/Levél Mindszenty bíborostól Kennedy elnökhöz	BP	EE	-	NSF	
1963					
14. január 4. Mindszenty bíboros levele Kennedy elnökhöz	BP	EE	-	NSF	
15. április 1. Mindszenty bíboros levele Kennedy elnökhöz	BP	-	CF	NSF	
május 8-9. Mindszenty bíboros levele Kennedy elnökhöz *Sorszám nélkül vesszük fel ezt a levelet, mivel szövegét nem találjuk, maga Mindszenty bíboros is úgy említette Napi Jegyzeteiben, hogy elveszett.	(NJ: -)*	-	-	-	-
16. június 29. Mindszenty bíboros levele Kennedy elnökhöz	BP	-	CF	NSF	
17. július 10. Mindszenty bíboros levele Kennedy elnökhöz	BP	-	CF	NSF	
18. július 31. Mindszenty bíboros levele Kennedy elnökhöz	BP	-	CF	NSF	
19. augusztus 14. Távirat, Mindszenty bíborostól Kennedy elnökhöz	BP	-	-	-	
20. október 3. Mindszenty bíboros levele Kennedy elnökhöz	BP	EE	CF	NSF	
21. november 5. Mindszenty bíboros üzenete Kennedy elnökhöz	BP	-	CF	-	
22. november 25. Mindszenty kondoleáló levele Kennedy elnök özvegyéhez	BP	-	-	-	